

MULASZTÁSAINK DURAY MIKLÓSSAL ÉS ÖNMAGUNKKAL SZEMBEN

ÍRTA: BALASSA ZOLTÁN*

Element Duray Miklós! – közölték Budapestről december 30-án kora délután. Egyik barátom hívott, aki karácsonykor még bent volt nála a kórházban. Mintha megérezte volna, nem sok ideje van hátra. Súlyos állapotban volt, de humorérzéke nem hagyta cserben.

Miklóssal néhány hete beszéltem utoljára telefonon. Az ukrán menekültekről beszélgettünk többek között. Negyedvagy félevenként felhívott. Ezek a beszélgetések rendszerint hosszúra nyúltak. A rendszerváltás óta cseréltünk eszmét különböző alkalmakkor és helyzetekben. Minden lényeges kérdésben egyetérttünk, így nem vitakoztunk, hanem támogattam.

Most viszont ezek a lényeges beszélgetések örökre megszakadtak.

A rendszerváltás után kimondhatatlan örömmel töltött el, hogy egy ilyen kiváló ember mellett szorgoskodhatom. Az persze nem azt jelenti, hogy ne lettem volna kritikus. Miklós ugyanis néha szerepváltásba esett. Nem vette figyelembe, ő egy politikai mozgalom vezetője és nem elemző. A kettő különbözik egymástól, és amit egy elemző megengedhet magának, azt a másik nem. Így fölösleges támadásoknak tette

Duray Miklós (1945–2022)

ki magát és mozgalmát, de a felvidéki magyarságot is. Ezt sokan örömet a magyarok és az ő lejárására használták föl.

Elemzéseit az Együttélés Országos Tanácsán nagy figyelemmel és gyönyörűséggel hallgattuk. Imponáló éleslátással elemezte a mindenkori politikai helyzetet.

Egy alkalommal a Szlovák Nemzeti Párthoz közel álló műépítész hölgy ámuldozott és nem tudott hova lenni a csodálkozástól, mert Miklós kezét csókolt neki! Ezen bizony nagyot mulattam.

Miklóssal valamikor a múlt század 60-as éveiben ismerkedtem meg a Nyári Művelődési Táborokban. Hogy beszélgettünk-e hosszabban, nem tudom. Majd egy hosszabb szünet következett. 1978 májusából van ismét emlékem Mik-

lóssal kapcsolatosan. Akkor volt húgom diplomakonzertje Pozsonyban.

A fogadáson egy félreeső helyre ültünk le és Miklós azt mondta nekem: megbízható emberekből egy csoportot kell kialakítani.

Mire megkérdeztem: ki a megbízható ember!? Erre persze nem létezett kielégítő válasz.

* Kelt Kassán, 2022. december 31-én, Felvidék.ma

Sokáig nem találkoztunk ezután. Tudtam tevékenységéről, de kapcsolatba nem kerültem vele. Nem volt ki által. Egyik kötetét, a Kutyaszorítót Budapestről kaptam meg. Hallottam, amikor koppant a postaládámban. Mire kimentem, az utcán már senkit sem láttam. A kötet sajnos már nincs meg. Ugyanis kölcsönadtam, s az illetőt megszorongatta a titkosszolgálat, így a könyvtől kénytelen volt megszabadulni.

Amikor letartóztatták, Budapesten 1984 júliusában Duray Bizottság alakult, mely szabadon bocsátása céljából jött létre. Ezt azután sikerült is elérni. Abban az időszakban valamilyen Csemadok-tanfolyamon vettem részt. Azon a közismert ügynök, Klimits Lajos is részt vett. Előadást tartott. Többek között azt találta mondani, hogy Csehszlovákia milyen nagyvonalú, mert Durayt is kiengedte. Na, most jöttél be az utcámba! – gondoltam. Teljesen ártatlan képpel megkérdeztem tőle: – Mondd, Lajos, mit követett el Duray? Mert ahhoz, hogy méltányolni tudjuk a hatalom jóindulatát, ezt tudnunk kellene. – Nem tudom! – jött az alibista válasz. Közben az asztal alatt O. Erzsi rugdosta a lábamat. De ennek semmilyen következménye nem lett.

A rendszerváltás Amerikában érte, és mi vártuk, mert hiteles embernek tartottuk, aki mellé felzárkózunk. Amerikai tartózkodásáról egy hölgy furcsa dolgokat közölt velem. Mindig készültem, hogy ezt egyszer megbeszéljem vele, de hát akadt fontosabb dolgom is, minthogy ezt elővegyem. Majd egy nyugodtabb időszakban – azután szépen megfeledeztem az egészről.

Forogtak az emberek Miklós körül. Nem mindenki tisztességes szándékkal. De akkor nálam nem kezdett villogni a piros lámpa. Úgy gondoltam, egy hajón utazunk, egy akarral törekszünk kisebbségi sorsunk megoldására. Tévedtem!

A helyzetet az is bonyolította, hogy Miklós nem volt csoportjátékos. Nyilván korábbi tapasztalatai, ellenzéki tevékenysége taszította ebbe a helyzetbe. Nem csoda. Egyik közvetlen munkatársa is elárulta. Még Janics Kálmán is lép-re ment. Hiába igyekeztek őt meggyőzni, nem hitt Miklós-nak. Valahol megvannak a levelei, melyekben arra hívja fel a figyelmet, hogy Durayval szemben bizalmatlanoknak kell lennünk. Persze, Janics is elkövetett egy alapvető konspirációs hibát. Amikor átadtak neki egy anyagot, elmondta, hol fogja tárolni! A harmadik személy ezt nyilván elárulta. Kijött a titkosszolgálat és minden keresés nélkül a megfelelő fiókba nyúlt.

Az árulóval egy alkalommal Pozsonyban gyalog ment, hogy beszélgessenek. Ekkor Miklós hibázott, mert elárulta neki, hogy hol fog találkozni Čarnogurskýkkal. A következő napon le is csaptak rájuk, anélkül, hogy Miklóst követték volna. Biztosra mentek! Ezt megmondtam neki, de azzal védekezett, megbízott benne. Ellenkeztem. Itt nem erről van szó.

A konspiráció alapszabálya: ami nem tartozik másra, azt nem közlöm! Bizalom ide, vagy oda.

Ugyanaz a személy kapott tőle egy anyagot, amit nem adott vissza. Miklós-nak csak annyit mondott: jó helyen van. 1989 után kiderült, hogy hol volt az a jó hely. A hírhedt államrendőrség őrizte!

Az említett személyt azután néhány éve felkértem, adjon nekem két interjút. Az egyik egy vallomás lett volna, hogyan is keveredett a titkosszolgálat karmaiba. Nem a port akartam rajta elverni, hanem segíteni. Egy nyilvános vallomás lehetett volna, mely megszabadította volna ettől a púptól. Megtehettem, hiszen a rendszerváltás előtt gyakorta felkerestem otthonában. A 70-es évek óta ismertük egymást. Nem is gyanakodtam, amikor vendégeskedtem nála, hogy „átállt”. Naiv voltam, mint annyiszor! Személyesen évekkal ezelőtt az Országos Széchényi Könyvtárban találkoztunk utoljára. Említett felkérésemre, kurtán közölte velem, nem óhajt interjút adni! Ezt jóval korábban megtette Molnár Imrével és Szabó T. Ádámmal is ebben a vonatkozásban.

Többen mentek úgy el, hogy nem tettek eleget kötelességüknek. Elég ha csak Gál Sándor költőt és Csendes László színészt emlitem.

Duray Miklós a magyarság egyik nagy ígérete volt 1989 után. Felkészültsége, tisztánlátása, tisztessége, ellenzéki tevékenysége predesztinálta a vezető szerepre. A Kárpát-medencében egyedül ő rendelkezett azzal a tudással, mely irigylésre méltó volt. De nem vigyáztunk rá!

Pedig tud(hat)tuk, óriási nyomás nehezedik rá. Megpróbálták többször leszorítani kocsiját vezetés közben, de túl gyakorlott vezető volt ahhoz, hogy ez sikerrel járjon. Jóval később vallotta be, félt. De ennek ellenére nem érzékeltük a veszélyt, és így nem tettünk semmit a védelmére. Ő meg hallgatott. Sajnos, nem jelezte, hogy szükség lenne segítségünkre. Nem volt egy közösségünk belüli titkosszolgálatunk! Abszurd gondolat?

A Miklós által vezetett Együttélés volt a csúc, azért kellett tönkretenni. A többi kisebbséggel nem sikerült az együttműködés, pedig ehhez a későbbiekben ragaszkodni kellett volna, és kidolgozni egy olyan stratégiát, mely hosszú távon életképes.

De a többi magyar pártnak ez nem állt érdekében és a Magyar Koalíció Pártja már ezen a téren semmit sem tett. Kik álltak az élen, még emlékszünk, senkit sem kell megnevezni.

Valamikor a 90-es évek elején Budapesten az a pletyka járta, én veszélyes emberként Duray-nak az ügynöke vagyok. Éppen a Határon Túli Magyarok Hivatalában futottunk össze, elmondtam neki nevetve értesülésemet, mire mosolyogva megkérdezte: azt nem mondták, mennyit fizetek neked érte? Hogy ennek komoly negatív következményei lehetnek számomra, eszembe sem jutott! Lettek.

Igaz, akkoriban különböző ügyekben jártam el az Együttélés színeiben. Tárgyaltam Habsburg Ottóval Miklós megbízásából. Konferenciákra látogattam, melyekről összefoglalókat írtam a mozgalom számára. Alighanem, Miklós volt az egyedüli, aki ezeket elolvasta. Alkalmadtán felhívott és háttéranyagokat készítettem számára.

Teljes nyitottsággal és kendőzetlenül beszéltek meg dolgainkat. Hogy esetleg ezt más is hallgatja, nem törődtek velem. Kellene volna! De úgy gondoltam, Csehszlovákia, majd Szlovákia demokratikus ország, nincs ugyan minden rendben, de komoly veszély nem fenyeget bennünket! Fenyegtetett!

1994. január 8-án ért véget a 89-ben indult felemelkedés. A révkomáromi nagygyűléskor bizonyosodott, nagyot buktunk! Emlékszem az eufóriára, mely a rendezvény végén az arcunkra fagyott. Nem mertünk nagyok lenni! Elő kell venni a korabeli lapokat, melyekből kiolvashatjuk a gyávaságot. Ennek isszuk mindmáig a levét!

1995-ben egy magyar diplomata közölte velem, tünjek el a politikából, míg nem késő. Az illetőt később megkérdeztem, hogy ez saját kezdeményezésére történt, vagy utasításra tette. Letagadta, hogy ilyet mondott volna. Pedig Miklós nem az az ember volt, aki valótlanosságokat állított.

Miklóst hagytuk háttérbe szorítani és félreállítani. Hogy ki mindenki vett ebben részt, részben köztudott. Ügyünk árulói lettek! Megbízásból? Saját előnyökért? Akadt, akit mellékpályára futtattak, van, akit lehetetlenné tettek. Volt, akinek „csak” a házassága ment ezért tönkre. Nem nyúltunk utánuk!

Erről sem beszélünk nyíltan és őszintén a nagy nyilvánosság előtt soha.

Ezt a történetet is valakinek fel kellene dolgoznia, mert fontos, hiszen csődöt mondtunk!

Miklós már ehhez nem tud hozzászólni. De most, hogy távozott, még inkább előtérbe kerülnek a közösségünk életét befolyásoló kérdések.

Az egyik dicstelen főszereplőről közzétettem véleményemet. Miklós egyből telefonált. Egyik nagy hibája az írásnak – mondta –, hogy nem ő írta! Többen a főszereplőt kapacitálták, ha nincs igazam, pereljen be. Nem tette! Ez önmagában beismerő vallomás volt.

Kedves Miklós, néhány részletkérdést megvitattunk, de vártam az alkalmat, hogy egyszer végigkövessük az eltelt négy évtizedet. Mert ez nemcsak életünk, hanem közösségünk meghatározó története volt.

Legutóbb Pesten találkoztunk idén júniusban. Akkor sem tudtunk sokat beszélgetni. És most egyértelműen kiderült, erre a beszélgetésre már sohasem kerül sor. De mi itt vagyunk még, meg kellene határozni helyzetünket. Erre Te is kötelezel bennünket.

Pihenj békében, de emlékeztess bennünket mulasztásainkra és kötelességeinkre!

Bocsáss meg, hogy nem védelmeztünk, amikor kellett volna. Ezt a mulasztást már nem tudjuk pótolni. Kárunkra! De még összeszedhetjük magunkat! Akkor munkád nem volt hiábavaló.

A bánhidai (Tatabánya) turulszobor (fotó: Kemény András)